DTU Bibliotek

Denne fil er downloadet fra

Danmarks Tekniske Kulturarv

www.tekniskkulturarv.dk

Danmarks Tekniske Kulturarv drives af DTU Bibliotek og indeholder scannede bøger og fotografier fra bibliotekets historiske samling.

Rettigheder

Du kan læse mere om, hvordan du må bruge filen, på *www.tekniskkulturarv.dk/about*

Er du i tvivl om brug af værker, bøger, fotografier og tekster fra siden, er du velkommen til at sende en mail til *tekniskkulturarv@dtu.dk*

DTU Bibliotek Danmarks Tekniske Universitet | Anker Engelunds Vej 1 2800 Kgs. Lyngby | Tlf. 45 25 72 50 | bibliotek@dtu.dk www.bibliotek.dtu.dk

V. A. Schlüter

Hr.
Professor Stadsingeniør Colding. Kbh.
vederlag
fra
Forfatteren.

607
96

TEKNISK BIBLIOTEK

Om

Haandværkerundervisningen i Danmark.

Foredrag

af

V. A. Thalbitzer,
Forstander for det tekniske Selskabs Skole

i Fællesrepræsentationen for dansk Industri og Haandværk
i Kjøbenhavn den 21de Juli 1884.

Særtryk af Medd. fra Fællesrepr. f. dsk Ind. og Hdv.

Kjøbenhavn.
Trykt hos Nielsen & Lydiche.
1884.

Da jeg for 6 Aar siden den 3die Novbr. 1878 efter Opfordring af den nuværende Formand for Fællesrepræsentationens Repræsentantskab havde den Ære paa Mødet i Horsens at udtale mig om Haandværkerundervisningen her i Landet, saaledes som den var, og om hvad man kunde gjøre for at forbedre den*), blev jeg i høj Grad glædelig berørt ved den anerkjendende Modtagelse, som de af mig udtalte Tanker fandt rundt om i Forsamlingen, og jeg saa heri et Bevis paa, at man i hvert Fald anerkjendte den gode Vilje, der laa til Grund for mine Forslag, selv om disses Gjennemførelse paa enkelte Punkter i Øjeblikket maatte lide af praktiske Vanskeligheder.

Siden denne Tid er der arbejdet meget og med stor Energi fra forskjellig Side paa at fremme den vigtige Oplysningssag, og det har derfor ikke forundret mig, at Repræsentantskabets Formand atter iaar, da vi for første Gang ere i Stand til at fremvise Hovedstadens nye store Skolebygning for den ærede Forsamling, dette synlige Bevis paa Iver og Nidkjærhed for Skolesagen, der ikke mindst geraader den nuværende Formand for Fællesrepræsentationen til Ære, har anmodet mig om at give en lille Udsigt over vor Haandværkerundervisnings Stilling saaledes, som den i det forløbne Tidsrum har udviklet sig.

---

*) Dette Foredrag er under Titlen *Den unge Haandværkers Uddannelse* trykt i Industriforeningens Maanedsskrift, Kbhvn. 1878, S. 163—178 og findes ogsaa i Særtryk.

Forinden jeg gaar over til Sagen, skal jeg dog først for at forebygge Misforstaaelser oplyse, at naar jeg i det Følgende stadig vil tale om Landets tekniske Skoler ɔ: de Skoler, der meddele Haandværkerundervisning, saa tænker jeg ikke paa de enkelte rent private i Reglen meget smaa Skoler, der findes hist og her, og som ikke have sluttet sig til den frivillige Overenskomst, der hersker mellem alle de Skoler, der i større eller mindre Grad ere udgaaede af Haandværkerstanden selv, og som samtidig med at støttes af denne tillige nyde offentlig Understøttelse af Stat og Kommune. Af de Skoler, som til tvivlsom Gavn for Skolesagen endnu danne Noget for sig selv udenfor den store Fællesorganisation, skal jeg kun nævne to, nemlig Snedkernes Tegneskole i Kjøbenhavn og de Massmannske Søndagsskoler, hvilken sidste Institution i Aarhundredets første Halvdel var et betydningsfuldt Led i den dengang tarvelige Haandværkerundervisning her i Landet, men nu indtager en mere beskeden Stilling mellem Landets øvrige Skoler.

En særegen Plads indtages af Tegneskolen for Kvinder i Kjøbenhavn, en med Dygtighed og Energi ledet mindre Undervisningsanstalt, der modtager Understøttelse af Stat og Kommune. Den er egentlig en ren Kunstindustriskole, men som saadan maa den nævnes mellem de Skoler, der levere Arbejdere til Haandværk og Industri.

De Skoler, som jeg foruden det tekniske Selskabs Skole i Kjøbenhavn vil komme til at omtale, findes for Øjeblikket i et Antal af 72 her i Landet. De modtage Alle offentlig Understøttelse. Næsten i enhver Kjøbstad findes en saadan Skole, og paa Landet er ogsaa oprettet enkelte, af hvilke et Par navnlig for Bygningshaandværkere, der ere knyttede til Folkehøjskoler, kunne nævnes med stor Ros. De mest bekjendte af de Byer eller Flekker, hvori endnu ikke er oprettet Skoler, ere følgende:

Aakirkeby, Frederiksværk, Ærøskjøbing, Marstal, Mariager, Sæby, Skagen, Nykjøbing p. Mors, Struer, Esbjerg, men mange af disse Byer ere saa smaa, at de kun i ringe Grad adskille sig fra en større Landsby*).

---

*) I Meddelelser fra Fællesrepræsentationen for dansk Industri og Haandværk I, S. 251—295 findes en statistisk-historisk Udsigt over Danmarks tekniske Skoler.

I. Skolernes nuværende Stilling.

a. Pekuniære Forhold og materielle Livsvilkaar.

Hvad der for 6 Aar siden især klagedes over ved Skolerne trindt om i Landet var, at man manglede tilstrækkelige Pengemidler til at etablere en virkelig god Undervisning. Denne Klage var fuldt berettiget, men naar man troede at Pengene alene kunde gjøre Udslaget, saa tog man selvfølgelig fejl, thi hverken dygtige Lærere eller Lyst til at lære kan skaffes tilveje alene ved Penge. Men Pengespørgsmaalet er saa vigtigt og en saa væsentlig Faktor til at fremme de fleste andre Spørgsmaal, at jeg først skal undersøge, hvorledes Skolerne paa dette Punkt ere stillede nu i Forhold til deres Stillig for 6 Aar siden.

Her kan man da ikke undlade at udtale en varm Tak til alle Autoriteter og da først og fremmest til Lovgivningsmagten, fordi de med saa stor Redebonhed have støttet vor Stræben. Tallene ville tale bedst.

For større Simpelheds Skyld vil jeg nævne Statens Bidrag for sig og alle andre Pengemidler, som Skolerne skaffe tilveje til deres Drift, for sig under Et. Ligeledes vil jeg adskille Skolen i Kjøbenhavn fra de andre Skoler, da Bevillingsforholdene ere noget forskjellige:

I 1877—78 modtog samtlige Provindssk. i aarl. Statstilsk.	20,000 Kr.
I 1877—78 havde Skolerne til Raadighed ved andre Tilskud m. M.	37,000 Kr.
Sum	57,000 Kr.

I 1882—83 modtog samtlige Provindssk. i aarl. Statstilsk.	40,000 Kr.
I 1882—83 havde Skolerne til Raadighed ved andre Tilskud m. M.	68,000 Kr.
Sum	108,000 Kr.

I 1877—78 modtog det tekn. Selsk. Skole i aarl. Statstilsk.	15,000 Kr.
I 1877—78 havde Skolen til Raadighed ved andre Tilskud m. M.	53,000 Kr.
Sum	68,000 Kr.

I 1882—83 modtog det tekn. Selsk. Skole i aarl. Statstilsk.	20,000 Kr.
I 1882—83 havde Skolen til Raadighed ved andre Tilskud m. M.	70,000 Kr.
Sum	90,000 Kr.

Hertil maa for Skolen i Kjøbenhavn for sidstnævnte Aar endnu lægges c. 8000 Kr., der ere stillede til Raadighed til Læreruddannelse saavel om Sommeren som om Vinteren, samt 2000 Kr., der særligt ere bevilgede til Tilsyn med Provindsskolerne.

Vi se, at Provindsskolernes Driftindtægter ere stegne:

fra 57,000 til 108,000 eller 51,000 Kr., og

at Kbhvn. er steget - 68,000 - 90,000 — 22,000 -

Sum 73,000 Kr.

Dette er dog kun i Pengetilskud til den aarlige Drift. Sagen er imidlertid ogsaa støttet paa andre Maader og da navnlig ved Bidrag til Opførelse af nye Skolebygninger.

Følgende Provinsbyer have faaet saadanne Tilskud af Staten:

Aalborg 20,000 Kr., Aarhus 15,000 Kr., Helsingør 10,000 Kr., Hobro 5000 Kr., Horsens 9000 Kr., Kjøge 6000 Kr., Nakskov 5000 Kr., Nexø 8000 Kr., Nykjøbing p. Falster 6000 Kr., Odense 15,000 Kr., Roskilde 7000 Kr., i Alt 106,000 Kr. Skolen i Kjøbenhavn har modtaget 100,000 Kr., og naar andre Tilskud, der paa forskjellig Maade ere erhvervede fra Kommune, Private m. M., sættes til det dobbelte af Statstilskuddet, saa faas, at der er anvendt:

206,000 + 412,000 Kr., tilsammen 618,000 Kr.,

eller for ikke at regne for højt over 500,000 Kr. paa nye Skolebygninger. Alt i Løbet af 6 Aar, medens samtidigt de aarlige Driftsindtægter, som vist før, ere stegne med 73,000 Kr. foruden c. 10,000 Kr. til Læreruddannelse m. M.

En Fremgang i pekuniær Retning, der ikke skal lades uomtalt, er den, der er fremkommet derved, at velhavende Medborgere have stiftet Legater til Fordel for unge Mennesker, der søge de tekniske Skoler. Disse Legater, hvoraf Skolerne i de forløbne Aar have modtaget ikke faa, gjøre overordentlig Nytte derved, at de sætte ubemidlede Elever i Stand til at modtage en Uddannelse, der ellers var spærret for dem, og de ere dobbelt kjærkomne derved, at Staten paa dette Omraade synes at være noget tilbageholdende med sin Hjælp.

b. Undervisning og Organisation.

Ligeoverfor denne betydelige materielle Fremgang er det i høj Grad glædeligt samtidigt at kunne pege paa en betydelig Fremgang med Hensyn til Undervisningens Ledelse. — Det Udbytte, der kan ventes af Undervisningen, er jo betinget af:

1) Antallet af Undervisningstimer,
2) Administrationens (herunder den fulgte Plans) og navnlig Lærerkræfternes Godhed, og
3) Antallet af Elever, der besøge Skolerne.

Jeg skal undersøge disse 3 Punkter hvert for sig Hvad Antallet af Undervisningstimerne angaar, da skal jeg oplyse, at

I 1877—78	gaves i Provindsskolerne	tils.	c. 26,000	Undervisningstimer.
I 1882—83	— i —	-	c. 48,000	—

I 1877—78	gaves i det tekn. Selsk. Skole		c. 19,000	Undervisningstimer.
I 1882—83	— i - - — —		c. 31,000	—

foruden c. 1,500 Timer til Uddannelse af Lærere.

Provindsskolerne ere altsaa stegne fra:

	26,000	til 48,000	eller 22,000	Undervisningstimer.
Skolen i Kbhvn. fra	19,000	- 31,000	— 12,000	—
			I Alt en Stigning af 34,000	Undervisningstimer.

Denne betydelige Forøgelse af Undervisningstimerne staar selvfølgelig i nøje Forbindelse med ligesaa betydningsfulde Forandringer og Forbedringer i Skolernes Undervisningsplaner og Undervisningsmethoder, og skjøndt man maa sige, at der mange Steder endnu er meget at indhente paa disse Omraader, skjøndt der endnu er ikke faa Skoler, hvis Timeantal ikke er naaet op til det, der maa anses for det Heldigste, saa kan man dog ogsaa udtale, at Fremgangen i sin Helhed, navnlig for de mindste Skolers Vedkommende (altsaa for dem, der trængte mest dertil) har været meget respektabel.

Skolernes forbedrede økonomiske Forhold har da ogsaa med Hensyn til Lærerpersonalet bevirket en betydelig Fremgang og navnlig en større Stabilitet. Tidligere havde man ikke faa Exempler paa, at Lærere virkede uden Honorar, fordi man ikke havde Midler til at lønne med, men dette

uheldige Forhold, der vel geraadede de paagjældende Lærere til stor Ære, er nu forsvundet, skjøndt man ganske vist endnu paa adskillige Steder kun er i Stand til at byde et meget beskedent Honorar.

Med Hensyn til Lærernes Evne til at meddele Undervisningen i den ønskeligste Form, da kan man vistnok bestemt udtale, at der er stiftet stor Nytte ved de Kursus for Uddannelse af Tegnelærere, som afholdes hver Sommer og for Fremtiden ogsaa ville blive afholdte om Vinteren ved det tekniske Selskabs Skole i Kjøbenhavn. Det har vist sig, at den Tro, som jeg paa Mødet i Horsens udtalte, til at almindelige Lærere med nogenlunde Anlæg for Tegning, kunne uddannes til at blive meget dygtige Tegnelærere paa de elementære Omraader, var berettiget, og at den megen Talen om Nødvendigheden af at have lutter Fagmænd til Lærere er uden al Grund. Al elementær Undervisning maa først og fremmest ses fra et pædagogisk Synspunkt, og det Afgjørende ved den elementære Tegneundervisning er derfor Lærerens Dygtighed i at undervise og ikke hans Dygtighed i at tegne. — De bedste Prøver paa elementær Tegning faas meget ofte fra de Skoler, hvor en dygtig almindelig Lærer, uddannet til Tegnelærer, leder Undervisningen, og de daarligste Prøver komme jevnligt fra Skoler, hvor en Fagmand, der paa Grund af sin større Tegnefærdighed og deraf følgende Selvtillidsfuldhed har troet sig hævet over at gjennemgaa et almindeligt Lærerkursus, har været den Vejledende.

Med Hensyn til Elevantallet skal jeg meddele følgende Talstørrelser:

I 1877—78 var Elevantallet i samtl. Provindsskoler	c. 4,500	
I 1882—83 - — - — —	c. 5,500	
Altsaa en Stigning af	c. 1,000	Individer.

I 1877—78 var Elevantallet i det tekn. Selsk. Skole	c. 1,400	
I 1882—83 - — - - — — —	c. 1,900	
Altsaa en Stigning af	c. 500	Individer.

I Alt altsaa en Stigning fra 5,900 til 7,400 eller i Alt 1,500 Individer.

Vi se af disse Tal, at Stigningen af Elevantallet forholdsvis er betydelig mindre end Stigningen af de pekuniære Midler og af Undervisningstimerne, men dette er ganske i

sin Orden og kan ikke være anderledes, al den Stund Ingen dog troer, at en forbedret Undervisning i Hast vil kunne reorganisere Samfundet saaledes, at en hel ny Aand indblæses i dette. Denne Bevægelse vil kun gaa meget langsomt. Det er selvfølgelig kun de Elever, der virkelig ville frem, som med væsentligt Udbytte søge Skolerne, og den strænge og gode Undervisning, der yder meget, men ogsaa kræver meget, kan endog skræmme enkelte af de Elever, der kun møde for Syns Skyld i Skolerne, og som disse derfor helst maa være fri for. Skolens Opgave er ved en grundig Undervisning at hjælpe den Elev, der føler Trang til Oplysning, og det er dens Pligt ikke at narre ham for hans Tid ved at give ham let og behagelig Føde, der ikke gavner ham senere i Livet. De gode Elementer ville og skulle vi hjælpe, ligeoverfor de daarlige staa vi temmelig magtesløse, og man kan kun haabe paa, at det gode og samvittighedsfulde Arbejde dog lidt efter lidt ogsaa vil kunne paavirke disse, selv om Virkningen først vil vise sig meget sent.

At en fyldigere Undervisning ofte kan bidrage til i det første Øjeblik at formindske i Stedet for at forøge Elevantallet, vil af egne Erfaringer være adskillige af d'Hrr. bekjendt, og jeg kan udtale dette med afgjørende Vished, fordi jeg ofte af Bestyrelser i de mindre Skoler paa mine Opfordringer til at forøge Undervisningstimernes Antal, har faaet det Svar, at man var bange for, at saa vilde Eleverne ikke komme, navnlig paa Grund af Mestrenes Uvilje til at undvære dem flere Aftener om Ugen. Dette er et mindre rigtigt Syn paa Sagen, thi det vil vise sig, at i Længden vil den solideste Undervisning dog trække de fleste Elever til sig.

Dette bekræfter vore Tal da ogsaa tydeligt, og Stigningen er i Virkeligheden ret anselig, navnlig naar man sammenligner Elevantallet med Antallet af Undervisningstimer, thi heraf vil fremgaa (naar Elevantallet i Klasserne gjennemsnitlig sættes til 25), at medens hver Elev i 1877—78 i Gjennemsnit i Vinterens Løb nød Undervisning i c. 190 Timer, saa modtog hver Elev i 1882—83 i samme Tidsrum Undervisning i c. 270 Timer.

c. Forholdet mellem Skolerne indbyrdes.

Jeg har nu talt om Skolernes pekuniære Forhold, og jeg har omtalt den indre Virksomhed i disse, tilbage staar endnu at berøre et meget vigtigt Punkt, nemlig Forholdet mellem Skolerne indbyrdes. Da jeg i Horsens i 1878 for første Gang fremsatte mine Tanker om, hvorledes man maatte ønske sig, at dette Forhold kunde udvikle sig, da var jeg ikke fri for at nære en vis Frygt for, at disse Tanker ikke skulde vinde fuld Anklang, navnlig begrundet i

1) At jeg efter min fulde Overbevisning om, hvad der var tjenligst for Sagen, var nødt til at fordre en prædominerende Stilling for den Skole, som jeg selv nærmest var knyttet til: den i Kjøbenhavn.
2) Fordi jeg af samme Grund bestemt maatte anbefale at bibeholde Skolernes private Karakter med Understøttelse, men ikke under Ledelse af det Offentlige, og fordi denne Ordning, der formentlig var den ønskeligste for at vedligeholde den private Interesse for Sagen netop ved at vække og vedligeholde denne Interesse, tillige skabte en vis Selvstændighedsfølelse, der muligen ikke eller kun med Vanskelighed lod sig forene med den Resignation, der absolut er nødvendig for det enkelte Led, naar man med det størst mulige Udbytte samlede skal arbejde paa at fremme et fælles Maal.

Den første Bekymring svandt meget hurtigt. Under 2. Januar 1879 udgik der fra det tekniske Selskabs Bestyrelse en Cirkulæreskrivelse til samtlige Søsterskoler i Provindserne, i hvilken Skrivelse Bestyrelsen gjorde fuldstændig Rede for sit Standpunkt, angav den Vej, den vilde følge, for at støtte de mindre Skoler og udbad sig et Svar paa, hvorvidt man vilde slutte sig til Skolen i Kjøbenhavn som den, der paa Grund af sine i enhver Henseende bedre Livsvilkaar bedst vilde være i Stand til at indtage en ledende Stilling og række en hjælpende Haand.

Fra samtlige Skoler indløb fuldt tilsluttende Svar, og at disse Svar ikke have været afgivet paa Skrømt, have vi mangfoldige glædelige Beviser paa.

Den anden Bekymring er ogsaa efterhaanden veget.

Med et Slag at faa Beviser paa, at denne Bekymring var ugrundet, maatte jo anses for en Umulighed, idet man ikke altid kan forandre en Skoleplan eller en Undervisningsmaade, der har raadet i mange Aar, paa samme Maade som man skifter et Klædningsstykke, men i Aarenes Løb har det vist sig, at de forskjellige Skolebestyrelser som Regel ere gjennemtrængte af Lysten til at gjøre deres Bedste paa dette Omraade, og naar man ikke altid er naaet saa vidt. som ønskeligt, saa har dette ofte ligget i tilfældige lokale Forhold, som kun med stor Besværlighed eller muligen slet ikke i Øjeblikket have kunnet lade sig fjerne.

Bestræbelserne for at gjøre Fremskridt ere utvivlsomt tilstede, og Maalet vil derfor ogsaa nok naas, foreløbig i al Fald det Maal, som simpelt kan udtrykkes saaledes:

1) Alle Skoler bør paa det elementære Omraade i Hovedsagen følge den samme Fremgangsmaade ved Undervisningen, og:
2) Ingen Skole bør give sig af med at meddele Undervisning i Fag, som den aabenbart ikke magter.

Dette sidste Ønske er meget simpelt at udtrykke, men det er vanskeligt praktisk at gjennemføre, og Gjennemførelsen vil i bedste Tilfælde kræve lang Tid.

Denne Beredvillighed hos Skolerne til at slutte sig sammen i Arbejdet for et fælles Maal, denne Vexelvirkning mellem dem, som er Betingelsen for Fremgang og Udvikling, bliver i høj Grad støttet ved de før nævnte Lærerkursus, som afholdes ved Skolen i Kjøbenhavn.

Enhver vil kunne forstaa den store Betydning, som det har, at vi i Kjøbenhavn hvert Aar paa denne Maade komme i inderlig Berøring med et ikke ringe Antal Lærere fra Provindserne, og at det personlige Kjendskab, som vi saaledes faa til hinanden, ligesom ogsaa det Kjendskab, som Lærerne faa til vor Skole og dens Undervisningsmaader og Undervisningsmateriel, i høj Grad og mere end noget Andet vil bidrage til Opnaaelse af den Ensartethed i Undervisningen, som vi Alle stræbe efter.

Jeg tror, at man uden Overdrivelse kan sige, at Forholdet mellem Skolerne indbyrdes er meget godt, og det er tillige ærligt og oprigtigt, saaledes at det ikke altid er Behageligheder, som vi attraa at høre. Sandheden maa selvfølgelig siges, hvad enten den er behagelig eller ubehagelig,

kan Sagen ikke taale dette, saa maa den hellere helt gaa i Stykker. Af Usandhed og Leflen kommer kun Ulykke. Men et frivilligt Forhold som vort, der kan taale en ærlig Kritik, faar netop herved en indre Kraft, der lover gode Resultater for Fremtiden.

Denne Fremtid, som vi altid haabe paa, og som dog saa ofte paa Grund af egne Fejlgreb skuffer os, kan og vil bære smukke Frugter i sit Skjød, naar blot vi forstaa at plante og opelske paa rette Maade det Træ, som skal give os Frugterne, men hertil kræves ikke alene Iver og Flid, men tillige Taalmodighed og Resignation, saaledes at vi hverken lade spirende Kræfter dø bort af Mangel paa Næring og ej heller hige efter at faa Blomster og Frugter, før den rette Tid er kommet.

Men for at kunne opfylde disse Fordringer vil det være af stor Interesse og meget belærende for os at undersøge, hvad der maa staa som Maal for vort Arbejde i de nærmest liggende Aar, og hvad vi paa de forskjellige Omraader kunne haabe at opnaa.

II. Skolernes nærmeste Fremtid.

Ligesom jeg ved Omtale af Skolernes Fremgang i det Foregaaende har delt Opgaven i 3 Dele, nemlig: a) Skolernes pekuniære Forhold og materielle Livsvilkaar, b) Undervisningen i og Organisationen af de enkelte Skoler, samt c) Forholdet mellem Skolerne indbyrdes, saaledes vil jeg ogsaa indordne Spørgsmaalet „Skolernes nærmeste Fremtid“ under de samme tre Punkter.

a. Pekuniære Forhold og materielle Livsvilkaar.

Med Hensyn til de pekuniære Forhold, da er det jo uundgaaeligt, at Skolerne efterhaanden maa kræve større og større Bidrag fra det Offentlige, al den Stund de jo kun i ringe Grad have Evne til selv at bidrage til Opretholdelsen og Udvidelsen af deres Virksomhed, og der er vel heller ikke Tvivl om, at Stat, Kommune og Private vedblivende ville nære Interesse for vor Sag, naar vi blot arbejde samvittig-

hedsfuldt, men det maa heller ikke overses, at Penge ikke kan gjøre Alt. Der er Forhold, hvor Penge ere aldeles nødvendige for at tilvejebringe nyttige Forbedringer, men enhver Skole vil med Hensyn til sin Udvikling have en Grændse, udover hvilken Penge ikke kan hjælpe den. Det gjælder altsaa om for hver enkelt Skole meget nøje at overveje, hvor langt den med Held kan naa, og hvis en Skole, der er naaet til den Grændse, som Omstændighederne nu engang have sat for dens Virksomhed, derved at Kassen er fyldt med Penge lader sig lokke ind paa Omraader, som den ikke magter, saa ville disse Penge ikke alene ikke have gjort Gavn, men de ville have gjort megen Skade.

Naar man har Øjet aabent for denne Fare, saa vil man let kunne forstaa, at de bevilgende Myndigheder vise en vis Tilbageholdenhed ligeoverfor Begjæringer, der følge alt for meget Slag i Slag, og hellere ønske, at det Nye skal have virket saa længe, at Erfaringen kunde tale for og Omstændighederne muliggjøre en fornyet Fremgang.

Paa eet Omraade vil der formentlig i den nærmeste Fremtid efterhaanden opnaas betydelig og, saavidt man kan skjønne, meget nyttig Fremgang, og det er med Hensyn til Erhvervelse af gode Lokaler. Her har der vist sig saa stor Imødekommenhed fra Statens Side, at vi forhaabentlig om ikke mange Aar ville have det glædelige Syn af en ny teknisk Skolebygning i hver af Landets Kjøbstæder og herved vil der i een Henseende være tilvejebragt Betingelsen for en god Undervisning, der nu paa mange Steder savnes.

Skjøndt som omtalt Skolerne selv kun kunne gjøre lidet for at hjælpe paa det pekuniære Opsving, saa er der dog for enkelte Skoler her i Landet en Mulighed i saa Henseende, som ikke bør lades uomtalt, ikke saa meget iøvrigt paa Grund af det financielle Udbytte som paa Grund af, at Benyttelsen af denne Mulighed i andre Henseender formentlig vil kunne have en heldig Virkning. Jeg sigter herved til den Omstændighed, at der er adskillige Skoler, hvor Elevernes Betaling er altfor ringe, og ikke faa, hvor Undervisningen er aldeles gratis. Dette er i Principet ikke rigtigt, og Bestræbelserne bør gaa ud paa at faa dette Forhold forandret.

Jeg er ikke blind for, at det paa mange Steder kan have sine store Vanskeligheder at komme ind paa en passende

Betaling, naar der i mange Tider ikke har været krævet en saadan, og det staar ogsaa klart for mig, at Gjennemførelsen af det vigtige Princip kun kan ske lidt efter lidt, men der kan ikke være Tvivl om, at det er urigtigt, at en Elev, der maaske har meget godt Raad til at erlægge en lille Betaling, skal nyde fri Undervisning af det Offentlige, naar der ikke samtidigt er en Tvang paa ham til under alle Omstændigheder at *skulle* besøge Undervisningen; men en saadan Tvang er der dog vel Ingen — mindst af Alle Skolerne — der ønsker eller anser for mulig at kunne faa indført. Skolerne skal give mange Fripladser til værdige Elever, der ansøge derom (helst til Alle), men den Elev, der kan betale, eller som ikke anser Sagen for saa vigtig, at den er en Ansøgning værd, han skal ogsaa yde sin Skjærv og dette saa meget mere, som hans Arbejde derved bliver ham kjærere og stiger i Værdi for ham. — Hvad unge Mennesker modtage gratis uden at have ansøgt derom, sætte de ofte kun meget liden Pris paa.

b. Undervisningen og Organisationen i de enkelte Skoler.

Med Hensyn til Undervisningen i Skolerne og disses Organisation har jeg i det Foregaaende allerede omtalt, at der i en Række af Aar har fundet en jevn Fremgang Sted, men der staar dog endnu meget tilbage at opnaa, og naar jeg i Korthed skulde angive de Punkter, paa hvilke man især maatte have Opmærksomheden henvendt, saa vil det navnlig være 1) Timetallet, 2) Undervisningsstoffet og 3) den indre Ordning.

1) *Timetallet.* Dette er endnu i adskillige Skoler altfor ringe, og navnlig maa paa det bestemteste udtales, at ingen Haandværkerskole bør meddele mindre end 6 ugentlige Tegnetimer. Selv med 6 Timers Tegneundervisning om Ugen vil det, under vore nuværende mindre heldige Forhold, hvor Ulysten til at deltage i Foraar- og Sommerundervisning er saa fremherskende, tage flere Aar at komme ud over de rent elementære Fag, naar disse skulde besørges forsvarligt, og Tiden vil da ofte blive altfor knap til en frugtbar Undervisning i de videregaaende Fag.

.Hvad de elementære Skolefag angaa, da maa der ikke gives færre end 2 Timer i hvert Fag ugentlig. Kan dette ikke naas for hvert Fag, saa maa helst et af Fagene skydes helt ud.

Dobbelt betænkeligt bliver det ringe Timetal, som nogle Skoler endnu have i vore egentlige Arbejdsfag, naar man i saadanne Skoler ved Siden af Undervisningen har opført ikke faa Foredragstimer i Fysik, Historie, Geografi, ja endog enkelte Timer i fremmede Sprog.

Saadanne Foredrag kunne være meget gode som Fornøjelse betragtet, men som Undervisning er deres Værdi ligeoverfor de Elever, der søge Vejledning hos os, i Reglen lig Nul. De kunne være et Krydderi paa den kraftigere og mere nærende Føde, men som selvstændigt Fødemiddel for Aanden maa de forkastes.

Den overhaandtagende Tilbøjelighed til at anskaffe fysiske Apparater og til at holde fysiske Foredrag er navnlig meget lidet tiltalende, naar ses hen til, at Skolerne ofte samtidigt have savnet de nødvendigste almindelige Fortegninger og Apparater til Brug ved Tegneundervisningen.

2) *Undervisningsstoffet.* Den Vanskelighed, som der her findes med Hensyn til Evnen til at begrændse sig, er allerede omtalt. — Fremgang er der, men endnu ser man ofte Exempler paa, at en Lærer har ladet Elever vove sig ind paa Omraader, som disse ikke selv og undertiden heller ikke Læreren har kunnet magte. Skadeligheden heraf er saa stor, at denne Svaghed atter og atter maa fremhæves, thi er der Noget, der ødelægger en Elev, saa er det at bilde ham ind, at han kan høste Ære og Gavn af et Arbejde, som han i Virkeligheden aldrig ret har forstaaet.

Med Hensyn til de Læremidler, der anvendes, saa maa stadig anbefales Anvendelsen af de samme Methoder for alle Skoler. Her kunde Fremgangen have været betydelig større, idet mange smaa Skoler endnu bruge forkastelige Fortegninger ved Frihaandstegningen eller anvende Fortegninger ved den geometriske og stereometriske Tegning. Den iøvrigt forklarlige Ulyst til at tilintetgjøre Fortegninger, som engang have kostet en Del af de ikke rigelige Midler, virker her til stor Skade. Hvorfor kan man ikke lige saa godt

brænde en ubrugelig Fortegning som man brænder et andet Stykke Makulatur?

Paa enkelte af Fagtegningens Omraader savnes endnu gode Hjælpemidler til Brug for Provindsskolerne (t. Ex. ligeoverfor Murkonstruktioner), men det tekniske Selskabs Skole har Opmærksomheden henvendt herpaa, og der vil i den nærmeste Fremtid atter udkomme enkelte hensigtsmæssige Vejledninger.

Efterhaanden som de aarlige Kursus til Uddannelse af Lærere sende flere og flere Kræfter ud i Landet, vil Muligheden for, at Skolerne til enhver Tid kan have brugbare Lærere, i al Fald paa de elementære Omraader, i høj Grad stige, og hermed vil deres Stilling i væsentlig Grad være konsolideret. Men Skolerne maa ogsaa med stor Iver benytte sig af disse Kursus og ikke vige tilbage for den Ulejlighed Aar efter Aar at søge Kultusministeriet om Hjælp paa dette Omraade.

3) *Den indre Ordning af Skolerne* er paa mange Steder saa tilfredsstillende som mulig, idet der findes en Overbestyrelse, sammensat af dygtige ansete Mænd i forskjellige Livsstillinger, navnlig repræsenterende Haandværk, Industri og de Institutioner, der støtte Skolen, og dernæst en Mand, der som Forstander eller Inspektør har det daglige Tilsyn med hele Skolens Drift. Paa andre Steder derimod lader Ordningen af Administrationen adskilligt tilbage at ønske, og de mest iøjnefaldende Mangler, som man kan træffe, ere navnlig følgende:

I adskillige Skoler mangler den enkelte Person, som kan kaldes Forstander eller Inspektør, og hans Forretninger ved Tilsynet ere lagte over paa et eller flere Medlemmer af Overbestyrelsen. Dette er uheldigt, fordi et enkelt af Overbestyrelsens Medlemmer vanskeligt kan faa Tid til at udføre denne daglige Tilsynsgjerning, og Fordelingen af Tilsynet paa flere Hænder fordeler ligeledes Ansvaret. Denne Ordning bør de paagjældende Skoler stræbe efter at komme bort fra.

En anden mærkelig Organisationssvaghed kan man træffe i enkelte Skoler, hvor Spørgsmaalet om Ansættelse af en Skoleforstander iøvrigt er heldigt løst, og det er den, at man af og til vælger enkelte af Skolens Lærere ind i Overbestyrelsen eller overdrager et Bestyrelsesmedlem at fungere

som Lærer. Dette Forhold forekommer mig i den Grad udenfor alle forstandige Administrationsregler, at jeg ikke kan fatte, hvorledes man er kommet ind derpaa. Jeg er saa meget mere forundret herover, som dette Forhold finder Sted ved enkelte af de større Skoler, og uden at det har været mig muligt at finde en plausibel Aarsag.

Ulemperne ere meget iøjnefaldende, thi Skolens Forstander vil i Klasserne være den paagjældende Lærers Foresatte, men i Bestyrelseslokalet vil den paagjældende Lærer være et Led af Forstanderens øverste Myndighed, ɔ: man svækker samtidigt Bestyrelsens og Forstanderens Handlefrihed og skaber en Kilde til Bryderier navnlig for Forstanderen, der let kan knuge hans Interesse for Gjerningen. For mig staar det klart, at hvis man ønsker at antage et Bestyrelsesmedlem som Lærer, saa maa han træde ud af Bestyrelsen, og ønsker man at optage en Lærer i Bestyrelsen, saa maa deraf følge, at han samtidigt træder af som Lærer.

Skolens Forstander kan selvfølgelig være baade Lærer og Medlem af Overbestyrelsen samtidigt, uden at de her nævnte Ulemper blive fremtrædende, men han er ogsaa det eneste Individ, der fornuftigvis kan indtræde i dette Forhold, og jeg er overbevist om, at Skolerne ville føle sig vel ved, at man saa vidt muligt fjerner de Ulemper, der maa følge af at stille den, der skal føre det daglige Tilsyn med Virksomheden, i et tvetydigt og uklart Forhold overfor sine Undergivne.

c. Forholdet mellem Skolerne indbyrdes.

Naar jeg nu sluttelig vil omtale, hvad der muligen kan naas eller forbedres i Fremtiden med Hensyn til Skolernes indbyrdes Forhold, da er jeg glad ved af min inderste Overbevisning at kunne udtale, at det Væsentlige, det at Forholdet er godt, det at der er Velvilje og Tillid fra alle Sider, at dette er tilstede, og at denne Omstændighed, forudsat at det gode Forhold kan bevares, vil være afgjørende med Hensyn til al videre Udvikling. Jeg skal dog ved denne Lejlighed ikke undlade atter at pointere meget stærkt, at dette gode Forhold, der har sin Styrke i sin Frivillighed, tillige heri har Spiren til en Svaghed, forudsat at der ikke

fra alle Sider vises saavel Arbejdslyst som Imødekommenhed, og disse Egenskaber blive af større og større Betydning, efterhaanden som Dygtigheden og Selvbevidstheden voxer paa de forskjellige Steder.

Hvad man med Hensyn til Detaljen især maa have Opmærksomheden henvendt paa, er den oftere nævnte fyldige Udvikling af Lærerkursus samt Udarbejdelsen af gode, for vore Forhold passende Læremidler og endelig et Punkt, der ogsaa tidligere er berørt, nemlig Bestemmelsen af Undervisningens Omfang i de forskjellige Skoler. — Paa dette Punkt vilde Idealet jo være, at det var fastslaaet, hvilke Skoler der maatte optage en videregaaende Uddannelse, og hvori denne da i Hovedsagen skulde bestaa. I Forbindelse hermed maatte man da kunne disponere over de fornødne Midler til at lette de unge Mennesker, der ikke i deres Hjemstavn kunde faa den Kundskabsmasse, som deres Flid og Evner berettigede dem til, Adgangen til videregaaende Skoler i andre Byer. Men den fuldstændige Opnaaelse af dette Ideal ligger aabenbart endnu fjernt, og vi maa vistnok foreløbig af mange Grunde nøjes med at forberede, hvad der er os muligt for engang at kunne komme dertil.

Lad mig endnu engang gjentage, at det gode Forhold mellem os lover gode Resultater for Fremtiden, men tillige maa jeg gjentage Formaningen om Overbærenhed og Taalmodighed saavel i vort indbyrdes Forhold som i vor egen afsluttede Virkekreds.

Det at arbejde paa Oplysningens Fremgang er og maa altid mere eller mindre blive et Resignationens Arbejde begrundet deri, at andre Tider og andre Mennesker som Regel først ville faa det fulde Udbytte af Arbejdet. Det gjælder baade i store og i smaa Forhold, baade Oplysningssagen i sin Helhed, idet det er et meget langsomt Arbejde at bringe Tiden frem paa dette Omraade, og det enkelte Undervisningsfag, idet Læreren ofte mister sin Elev, naar han har naaet det Standpunkt, der egentlig skulde bringe Udbytte, han gaar da over i andre Hænder eller maa staa paa sine egne Ben. — Den, der i et Undervisningsspørgsmaal vil stræbe efter at opnaa personlig Ære ved hurtige og slaaende Resultater, vil som Regel kun opnaa at forkvakle den Sag, for hvis Fremgang han skulde arbejde. — Held den, der i sin Levetid paa dette Omraade kan opnaa at

bringe nogle enkelte Stene til Samfundsbygningens Opførelse, han kan med Glæde se paa sin Virksomhed. Mange have i deres Iver for at komme til at hejse Krandsen paa Bygningen kun opnaaet at rive ned, hvad Andre have bygget op, saaledes at man har maattet begynde forfra igjen.

Jeg har nu talt om vor Fremgang i de sidste 6 Aar, jeg har nævnt vore formentlige Mangler og vore gode Egenskaber, jeg har talt om hvad vi ville stræbe efter, og hvad vi haabe i Fremtiden, og hvis jeg ikke herved har trættet d'Hrr., men fængslet Deres Opmærksomhed for Skolesagen, hvis det er lykkedes mig at give Dem et fyldigere Indblik i vort Maskineri end det, hvormed De kom, saa er Maalet opnaaet, nemlig det, at overbevise Dem og alle de Myndigheder, der støtte os, om, at den store Interesse, der er vist vor Gjerning, at det betydelige personlige Arbejde, der af saa mange ofres paa denne Sag uden andet Vederlag end Bevidstheden om, at arbejde for noget Godt, et Arbejde, uden hvilket Spørgsmaalets Udvikling i den af mig angivne Form vilde være en fuldstændig Umulighed, at al denne gode Sæd ikke er faldet i gold Jord, og at vi, der arbejde i første Række i hvert Fald gjøre os Umage for, at den skal spire og om muligt bringe rigelige Fold.

Jeg har med fuld Bevidsthed ved denne Lejlighed kun omtalt, hvad vi formentlig kunne naa ved eget Arbejde og uden at paakalde Regjeringens eller Rigsdagens Hjælp paa andre Omraader end de rent pekuniære. Jeg har med Vilje ikke villet nævne den Hjælp, som Skolesagen i forskjellige Retninger kunde modtage af forandrede Lovbestemmelser paa visse Omraader, og jeg har gjort dette, fordi vi under vore nuværende politiske Forhold maa være belavede paa i nogen Tid at maatte se det frugtbare Lovgivningsarbejde hvile, men heraf følger ingenlunde, at de Ønsker, som jeg fremsatte paa Mødet i Horsens i denne Retning, ere opgivne. Disse Ønsker vare følgende:

1) Forandrede Bestemmelser sigtende til at skaffe større Sandhed ind i Aflæggelsen af Svendeprøverne.
2) Forpligtelse for Mestrene til ikke at forhindre deres Lærlinge i at søge de tekniske Skoler.

3) Bestemmelse om, at intet Værksted, ved hvilket der ikke findes en i Faget anerkjendt kyndig Mand som Overordnet, maa paatage sig Uddannelse af Lærlinge.

Jeg har det Haab, at saadanne Bestemmelser engang ville blive vedtagne, men indtil den Tid er det min Overbevisning, at ogsaa uden disse Bestemmelser skal det være os muligt at arbejde Sagen op til Ære for den danske Haandværksstand og herved for vort Fædreland.